

OTKRIĆA, NOVOSTI — NEW INSIGHTS

U BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE U PARIZU PRONAĐEN I
ZAGUBLJEN I PRIMJERC I DVAJU KRIŽANIĆEV I H DJELA (*ASSERTA
MUSICALIA I TABULAE NOVAE, EXHIBENTES MUSICAM*)

STANISLAV TUKSAR

*Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za muzikologiju
Lučićeva 5, 10000 Zagreb*

UDK/UDC: 78.01 Krizanić

Prethodno priopćenje/Preliminary Paper
Primljeno/Received: 13. 3. 2014.
Prihvaćeno/Accepted: 17. 4. 2014.*Nacrtak*

U Francuskoj nacionalnoj knjižnici (Bibliothèque Nationale de France) u Parizu čuvaju se dva djela hrvatskog polihistora Jurja Krizanića (1618-1683?): šesti poznati primjerak u svijetu tiskanog djela *Asserta musicalia* (Rim, 1656) i dosad u znanosti nepoznat cjeloviti rukopisni primjerak djela *Tabulae nouae, exhibentes musicam* (Rim, 1657), čiji se drugi nepotpuni primjerak nalazi u Nacionalnoj knjižnici (Biblioteca nazionale centrale Vittorio Emanuele II) u Rimu. Identificirao ih je autor terenskim i bibliografskim istraživanjem krajem 2012. godine. To su djela iz ostavštine tajnika vatikanskog Zbora za širenje vjere (*Congregatio de propaganda fide*) i Krizanićeva poglavara Marija Albericija (Mario Alberizzi; 1611-1680) što su za Napoleona prenesena u Francusku. Posebno je važno otkriće da je ovaj pariški rukopis *Tabulae nouae* onaj primjerak što ga je Krizanić poklonio papi Aleksandru VII. Sastoji se od kaligrafskog ispisa na ukupno 25

folija i sadrži naslov »Musica aucta, explicata, facilitata« s datacijom, dva crteža koja predstavljaju Guida iz Arezza i Johannesana Muranusa, posvete, osnovnog teksta djela s crtežima (40 tzv. 'diagramma') u četiri boje, te omanje dosad potpuno nepoznate rasprave o crkvenom pjevu naslovljene »Discursus De Cantu Ecclesiastico facilitando Argumentum«. Ovim otkrićem broj Krizanićevih djela s glazbenom tematikom sveden je na ukupno sedam: dva tiskana i tri rukopisna te dva s nesigurnom atribucijom.

Ključne riječi: Juraj Krizanić, Mario Alberizzi, Francuska nacionalna knjižnica, *Asserta musicalia, Tabulae nouae, exhibentes musicam, Discursus De Cantu Ecclesiastico facilitando Argumentum*

Key words: Juraj Krizanić, Mario Alberizzi, Bibliothèque Nationale de France, *Asserta musicalia, Tabulae nouae, exhibentes musicam, Discursus De Cantu Ecclesiastico facilitando Argumentum*

Istraživanje u Odsjeku za glazbu Francuske nacionalne knjižnice (Département de la musique, Bibliothèque Nationale de France) u Parizu, koje sam poduzeo početkom mjeseca prosinca 2012. uz nazočenje nekim drugim manifestacijama općenito važnim za hrvatsku kulturu i znanost,¹ donijelo je više otkrića na području starije hrvatske glazbe, ali jedno među njima znatno nadmašuje sva ostala. Ono se tiče dvaju djela s područja glazbe hrvatskog polihistora, crkveno-političkog pisca, svećenika i misionara — europskog putnika 17. stoljeća Jurja Križanića (1618-1683?). Naime, otkriveni su zagubljeni primjerak njegovih tiskanih *Asserta musicalia* i nepoznati rukopisni original (prva ili druga kopija?) djela *Tabulae nouae exhibentes musicam*.

Informacije i spoznaje o tome da se Križanić, među ostalim, i prilično intenzivno bavio glazbenom problematikom, prije svega na području teorije, povijesti, pa i estetike glazbe, datiraju još u 19. stoljeće. Među inozemnim leksikografima navode ga, na primjer, još 1866. François-Joseph Fétis² i 1900. Robert Eitner,³ a među našima 1869. Ivan Kukuljević Sakcinski,⁴ 1876. Vatroslav Jagić,⁵ 1892. povjesničari Franjo Rački⁶ (na temelju korespondencije s Euzebijem Fermendžinom) i Vjekoslav Klaić⁷ te 1930. Mirko Breyer.⁸ U povijesne preglede hrvatske glazbe Križanića je prvo uključio 1922. Božidar Širola,⁹ definitivno ga je potvrdio Josip Andreis početkom 1960-ih,¹⁰ nakon čega ga je »na velika vrata« u odgovarajuće područje uveo 1965. Albe Vidaković svojom opsežnom studijom »'Asserta musicalia' (1656) Jurja Križanića i njegovi ostali radovi s područja glazbe«. ¹¹ Potom je svakako najplodniji i najtemeljitiji istraživač Križanića u Hrvatskoj — svećenik, znanstvenik i pjesnik Ivan Golub — tijekom 1960-ih i 1970-ih objavio više od 20 studija (od čega više njih posvećenih Križanićevim glazbenim temama) kao i knjigu *Juraj Križanić — Glazbeni teoretik 17. stoljeća*.¹²

¹ Predstavljanje serije izdanja Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti »La Croatie et l'Europe. Culture, sciences et arts« u Institut de France (Francuska akademija znanosti) i sudjelovanje na znanstvenom skupu »La Croatie et la France / La Croatie et l'Europe. Rapports intellectuels et culturels entre la Croatie et la France à travers l'histoire«, što su ga zajednički organizirali HAZU i Sveučilište Paris-Sorbonne, a sve u sklopu vrlo obuhvatne manifestacije »Croatie, la voici«, festivala organiziranog u mjesecima rujnu, listopadu, studenom i prosincu 2012. uoči pristupanja Hrvatske Europskoj Uniji.

² *Biographie universelle des musiciens*, Firmin Didot Frères, Paris 1866, sv. 2, 391.

³ *Biographisch-Bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten der christlichen Zeitrechnung bis zur Mitte des neunzehnten Jahrhunderts*, natuknica: Crisanius, Georgius, Breitkopf & Härtel, Leipzig 1900, sv. 3, 104.

⁴ Juraj Križanić Nebljuški, *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku*, knj. X, Zagreb 1869, 11-75.

⁵ Gradja za slovinsku narodnu poeziju, *Rad JAZU*, (1876) 37, 33-137.

⁶ Odkrito glazbeno djelo Jurja Križanića, *Vienac*, 24 (1892) 12, 192.

⁷ Gjuro Križanić kao glasbenik, *Gusle*, 1 (1982) 4, 25-27.

⁸ Neke muzičke epizode u Jurja Križanića, *Sv. Cecilija*, 224 (1930) 5, 157-159.

⁹ *Pregled povijesti hrvatske muzike*, Rirop, Zagreb 1922, 58-59.

¹⁰ Razvoj muzičke umjetnosti u Hrvatskoj, u: *Historijski razvoj muzičke kulture u Jugoslaviji*, Školska knjiga, Zagreb 1962, 92-93; *Povijest hrvatske glazbe*, Liber-Mladost, Zagreb 1974, 113-117.

¹¹ Objavljeno u: *Rad JAZU*, knj. 337, 41-159. Objavljeno potom u prijevodu na engleski kao zasebno izdanje: *Yuri Krizanitch's Asserta musicalia (1656) and his other musical works*, JAZU, Zagreb 1967.

¹² JAZU, Zagreb 1981.

U ovoj se Golubovoj knjizi na eruditski način razvijaju svi aspekti Križanićeva bavljenja glazbom, a podijeljena je na pet poglavlja (Životopis; Djela; Svjedočanstva; Suvremenici; Izvori) i vrlo iscrpnu bibliografiju. Golubova se upravo strastvena potraga za svakom pojavom i oblikom traga o Križanićevu životu i djelu pokazala dragocjenom u identifikaciji dosad zagubljenih dvaju navedenih primjeraka Križanićevih napisa o glazbi — tiskanog djela *Asserta musicalia* i rukopisa *Tabulae nouae exhibentes musicam*.

Prema dosad važećem Golubovom uvidu u Križanićeva djela o glazbi vrijedio je ovaj popis:

- 1) *Asserta musicalia nova prorsus omnia* (Rim, 1656; tiskano);
- 2) *Nova inventa musica ili Tabulae nouae, exhibentes musicam, Late augmentatam: Clare explicatam: Valde facilitatam* (Rim, 1657-58; rkp);
- 3) *De modo facilitandi cantum ecclesiasticum* (Rim, 1658?; rkp; nedokazano postojanje);
- 4) *Sopra le Proportioni Musicali* (Rim, 1658?; rkp; nesigurno);
- 5) *Novum instrumentum Ad cantus mira facilitate componendos* (Rim, 1658; tiskano);
- 6) *Musica, manoscritto di Crisanio* (Rim, 1658?; rkp; nedokazano postojanje);
- 7) *De Musica* (Tobolsk, između 1663. i 1666.; rkp);
- 8) *O cerkovnom penju* (Tobolsk-Moskva, 1675; rkp);
- 9) *Novi uzorak glazbe* (Moskva, 1676; nedokazano postojanje).

O *Asserta musicalia*

O djelima o kojima ovdje izvješćujemo Golub govori u tri poglavlja (Djela; Suvremenici; Izvori). Lakši je dio posla bio identificirati pariški primjerak *Asserta musicalia* (sada šesti poznati primjerak u svijetu) kao tzv. zagubljeni Albericijev primjerak.¹³ Naime, Mario Alberici/Alberizzi (1611-1680) bio je tajnik vatikanskog Zbora za širenje vjere (*Congregatio de propaganda fide*) u Rimu i neko vrijeme Križanićev poglavar. U popisu knjiga njegove nekadašnje privatne knjižnice stoji da je posjedovao primjerak *Musicales assertiones Georgij Crisanij*. Nakon Albericijeve smrti ta je knjižnica pripala Zboru, ali je potom navodno (prema informaciji iz Arhiva Fonda) za Napoleona prenesena u Francusku. Golub završava odlomak o Albericiju usklikom: »Gdje li je svršio Albericijev primjerak Križanićevih *Glazbenih tvrdnja svih posve novih!*«¹⁴ Danas je moguće jednostavno i jednoznačno odgovoriti: završio je u pariškoj Bibliothèque Nationale de France. Međutim, za sada nije moguće ustanoviti kojim je putem stigao na tu bibliotečnu adresu. Naime, njezin sadašnji fond Odsjeka za glazbu oformljen je iz raznih drugih zbirka ('Livres

¹³ Usp. Ivan GOLUB: *Juraj Križanić — Glazbeni teoretik 17. stoljeća*, JAZU, Zagreb 1981, 21.

¹⁴ Sve ove podatke dugujemo I. Golubu u *ibid.*

imprimés' same knjižnice; Knjižnica Opere; Knjižnica Conservatoire national de musique, i dr.) relativno kasno, tek 1942, pa će se podacima o podrijetlu pojedinih bibliotečnih jedinica, osobito onih nastalih u 17. stoljeću i donesenih u Pariz početkom 19. stoljeća, što je slučaj s oba Križanićeva djela, vrlo teško ući u trag. No, s obzirom na povezanost (doslovno i preneseno) ovog primjerka s drugim Križanićevim djelom *Tabulae nouae, exhibentes musicam*, odnosno puta što su ga njegova rimska kopija (?) ili dvojnik prešli preko antikvarijata Radaeli u Milanu (nabavljenog 1968) od pariškog antikvara Arthura Laurije¹⁵ možda upućuje na to da su pariški primjerci obaju Križanićevih djela došli do Francuske nacionalne knjižnice nakon dugih lutanja po francuskim privatnim zbirka i knjižnim antikvarnicama. To je, međutim, predmet nekih budućih bibliografskih i bibliofilskih istraživanja.

O *Tabulae nouae, exhibentes musicam*

Značajnije od prethodne identifikacije Albericijeva primjerka *Asserta musicalia* čini se da je otkriće novog, dosad nepoznatog rukopisnog primjerka *Tabulae nouae, exhibentes musicam*, a i čitava je situacija oko njega intrigantnija te ima dalekosežnije posljedice za domaću i inozemnu glazbenu »križanićologiju«. Valja odmah na početku napomenuti da su pariški primjerak *Asserta musicalia* i primjerak *Tabulae nouae, exhibentes musicam* uvezani zajedno (!), pa kao takvi predstavljaju bibliotečnu jedinicu kao cjelinu (sign. Rés. Vm⁸. 11 za rukopis i Rés. Vm⁸. 11bis za tiskovinu). Može ih se, dakle, oba smatrati Albericijevim zagubljenim primjercima. No, za razliku od starog kartičnog kataloga u Odsjeku za glazbu BNF, novi elektronički katalog ne pokazuje nikakav Križanićev rukopisni naslov, pa je to možda i jedan od razloga za dosadašnju neinformiranost znanstvenikâ o postojanju ovoga djela.

Načelno i preliminarno valja odmah naglasiti da je riječ o rukopisu (to je ili Križanićev autograf ili vješta i pedantna kaligrafija nekog prepisivača), da je taj rukopis cjelovit i potpuno očuvan bez oštećenja (za razliku od rimskoga) te ukoričen u elegantnu žuckastu pergamentu. Obasiže ukupno 25 folija ili 50 stranica. Na prvoj stranici nalaze se tekst »MVSICA aucta, explicata, facilitata« i dva crteža koja predstavljaju Guida iz Arezza (»Guido Aretinus / Ideometriae inventor«) i Johannesa Muranusa (»Ioannes Muranus Parisiensis / Chronometriae inventor«). Na trećoj stranici nalazi se naslov, na petoj posveta, na str. 7-46 osnovni tekst djela s crtežima u četiri boje, a na str. 47-50 tekst omanje dosad potpuno nepoznate rasprave o crkvenom pjevu (za njegovu transliteraciju vidi ovdje Prilog IV).¹⁶

Sve ove stavke postaju važne za identifikaciju ovoga djela i rukopisa napose, jer je sada očito ono što do sada nije slutio nijedan istraživač: da postoje dva rukopisa

¹⁵ Usp. *ibid.*

¹⁶ Čitavu dispoziciju donosimo preciznije u Prilozima I-IV.

Tabulae nouae, exhibentes musicam! Prvi (nazovimo ga tako jer je kronološki prvi pronađen) nalazi se u Rimu, u tamošnjoj Središnjoj nacionalnoj knjižnici (Biblioteca nazionale centrale Vittorio Emanuele II; sign. Ms Mus 167). Izgleda da je prvi naslutio njegovo postojanje 1917. Vatroslav Jagić u Križanićevoj biografiji, kad govori o njegovoj rukopisnoj ostavštini pod br. 10: »Pod godinom 1658. pominje se jedno djelo (ili rasprava) Križanićeva o muzici, koje bješe posvećeno papi Aleksandru.«¹⁷ Tu su informaciju potom preuzeli Breyer 1930. i Vidaković 1965. u već spomenutim radovima, ali se Vidaković još uvijek pita: »Koje je to djelo, gdje se ono nalazi, na temelju čega se tvrdi da uopće postoji...?«¹⁸ Čini se, međutim, da je potpuno neopaženo promakla napomena Dragana Plamenca iz 1971. u kojoj autor navodi sljedeće: »Koristeći se ovom prilikom objavljujem da sam u Nacionalnoj biblioteci (*Bibl. nazionale V. E. II*) u Rimu pronašao rukopis onih *trideset muzičkih dijagrama* (»30 Figuras novas«), što ih Križanić navodi pod br. II, a pod naslovom *Tabulae novae, exhibentes musicam*, u svom štampanom 'književnom oglasu' *Novum Instrumentum* iz godine 1658. (...) Dosada nepoznat Križanićev rukopis čuva se pod signaturom *Fondi minori M. 167.*«¹⁹ Andreis je već 1974. preuzeo tu informaciju, ali čini se da nije pravo shvatio o čemu se tu radi, jer je ustvrdio da je Križanić »... izumio dvije sprave, odnosno pomagala: *Tabulae novae, exhibentes musicam*... za lakše usvajanje i razumijevanje glazbenih djela i napravu koja je uz pomoć brojeva olakšavala skladanje...«²⁰ Napokon se Golub u svojoj knjizi iz 1981. vrlo temeljito pozabavio ovim Križanićevim djelom (tj. na temelju rimskog primjerka) u tri navrata: u poglavljima »Djela«, »Suvremenici« i »Izvori.«²¹ U poglavlju »Djela« ove se problematike tiču stavke 2 i 3. U stavci 2 iznosi opis i podrijetlo rukopisa *Tabulae nouae, exhibentes musicam*, kojemu manjkaju naslov, ime autora i nadnevak, te prva dva i zadnja dva folija, odnosno prve i zadnje četiri stranice, a u stavci 3 se kratko raspravlja o djelu *De modo facilitandi cantum ecclesiasticum*. U pomanjkanju početka i kraja ovoga traktata Golub vrlo domišljato, s puno znanja o navedenim djelima i okolnostima što su ih pratila, nastoji u kombinaciji faktografskog i spekulativnog dokučiti istinu o njima. Pritom katkada donosi ispravne zaključke, a katkada se priklanja neispravnoj pretpostavci. Pariški primjerak *Tabulae nouae, exhibentes musicam* definitivno razrješava većinu tih dilema i ovu znanstvenu plovidbu morem pretpostavki uvodi u sigurniju luku činjenica bliskih konačnom rješenju cijele ove zagonetke.²²

¹⁷ *Život i rad Jurja Križanića*, Zagreb, 1917, 220.

¹⁸ 'Asserta musicalia' (1656) Jurja Križanića i njegovi ostali radovi s područja glazbe, 49.

¹⁹ Rimska opera 17. stoljeća, rođenje Luja XIV i Rafael Levaković, *Arti musices*, 3 (1972), 51-62: 59.

²⁰ *Povijest hrvatske glazbe*, 117.

²¹ Informacije o ovom rukopisu u rimskoj verziji nalaze se na str. 22-32, 74-75 i 139-143. Inače, ovu su problematiku uzgredno spomenuli, ne donoseći bitno nove spoznaje, Izak Špralja u članku »Asserta musicalia i Nova inventa musica J. Križanića«, te Marijan Steiner u »Nova inventa musica Jurja Križanića«, oba objavljena u Zborniku radova *Križanićev doprinos teoriji glazbe*, HAZU, Zagreb 1992, 7-17, odnosno 41-45.

²² No, valjalo bi također još minuciozno komparativno istražiti oba rukopisa (rimski i pariški) *Tabulae nouae, exhibentes musicam* da bi se potpuno izbjegle još uvijek moguće pogreške u procjenama raznih aspekata ovih djela.

Krenimo redom:

- datacija ispisa obaju rukopisa (ili barem pariškog) sada se utvrđuje kao 1657, a ne »oko 1650« kako se do sada smatralo i navodilo; čini se vrlo vjerojatnim da je ista ruka te godine ispisala dva istovjetna primjerka ovoga djela (vjerojatno jedan kao poklon papi, a drugi za osobnu Križanićevu uporabu?), koja su oba završila u Parizu, dok se jedan (nepotpun) nije konačno skrasio u Rimu, a drugi (potpun) ostao u Parizu;

- riječ »Musica« (*Musica m. s. di Crisano*) kao naslov djela u popisu Albericijeve knjižnice nije naslov nekog zasebnog teorijskog djela o glazbi, a pogotovo ne označuje neku nepoznatu Križanićevu skladbu; prva stranica pariškog primjerka nosi naslov »MVSICA aucta, explicata, facilitata«, a naslov djela je za bibliotečne potrebe popisa naprosto skraćen u »Musica«; Golub je to postavio kao jednu među više pretpostavki koja se pokazala točnom;²³

- djelo *Novi glazbeni izumi* koje Križanić spominje u letku iz 1658. istovjetno je djelu *Nouae tabulae (Novi crteži)*, odnosno djelu *Tabulae nouae, exhibentes musicam*;

- djelo *De modo facilitandi cantum ecclesiasticum*, što ga Križanić također spominje u letku iz 1658, nije ni zasebno djelo, niti se njime može smatrati tekst što dolazi uz pojedine crteže u *Tabulae nouae, exhibentes musicam*; to je uistinu tekst »DISCURSUS De Cantu Ecclesiastico facilitando Argumentum« što se nalazi na kraju sveska, na 24. i 25. foliju, odnosno na str. 47-50, i koji predstavlja nastavak crteža/tablica i pratećih tekstova *Tabulae nouae*.

Tako se dosad važeći popis od mogućih devet Križanićevih djela o glazbi, napravljen prema Golubovim uvidima i pretpostavkama, smanjio ovim istraživanjem na sedam djela kako slijedi:

- 1) *Asserta musicalia nova prorsus omnia* (Rim, 1656; tiskano);
- 2) *Nova inventa musica ili Tabulae nouae, exhibentes musicam, Late augmentatam: Clare explicatam: Valde facilitatam* (Rim, 1657-58; rkp);
- 3) *Sopra le Proportioni Musicali* (Rim, 1658?; rkp; nesigurno);
- 4) *Novum instrumentum Ad cantus mira facilitate componendos* (Rim, 1658; tiskano);
- 5) *De Musica* (Tobolsk, između 1663. i 1666.; rkp);
- 6) *O cerkovnom penju* (Tobolsk-Moskva, 1675; rkp);
- 7) *Novi uzorak glazbe* (Moskva, 1676; nedokazano postojanje).

No, ni ovo zacijelo nije posljednja riječ o ovoj problematici. Preostaje — kako već rekosmo — uz detaljnu usporednu analizu rimskog i pariškog primjerka, istražiti koliko je moguće preciznije putanju kojom je drugi (Albericijev) primjerak stigao u BNF. Uza sve to, buduće terensko i bibliografsko istraživanje Križanićeva opusa kao dio projekta »Music Migrations in the Early Modern Age: the Meeting

²³ Usp. I. GOLUB: *Juraj Križanić — Glazbeni teoretik 17. stoljeća*, 75.

of the European East, West and South (MusMig)«²⁴ moglo bi donijeti nova otkrića i glede onoga dijela toga opusa koji je nastao u Rusiji.

* * *

U ovome prikazu namjerno se nismo dotakli sadržaja ponovno otkrivenog Križanićeva rukopisa. To svakako predstavlja sljedeću i najvažniju etapu u proučavanju i vrednovanju djela *Tabulae nouae, exhibentes musicam*. Prve je važne korake u tom smjeru poduzeo prije dvadesetak godina talijanski muzikolog i matematičar Patrizio Barbieri, sudjelujući svojim priopćenjem na znanstvenom skupu u povodu 300. obljetnice smrti Jurja Križanića u Zagrebu, a koji je 1992. objavljen u Zborniku radova s tog skupa (*Križanićev doprinos teoriji glazbe*, vidi bilj. 20) pod naslovom »Križanić, Caramuel e P.F. Valentini sulla divisione dell'ottava musicale«. Velika kompleksnost samog ovog rukopisa pretpostavlja i podrazumijeva za buduće istraživanje ne samo izvrsno poznavanje povijesti teorije glazbe sredinom 17. stoljeća u Rimu i Italiji, nego uključuje i širu problematiku, kako u vremenskom rasponu prema čitavom 17. stoljeću, tako i kulturološki sve do npr. ideja Andreasa Werckmeistera u središnjoj Njemačkoj pred kraj 17. i na mijeni s 18. stoljećem. Radi se, naime, o problemu temperiranosti što je imao i još ima značajnu funkciju u razvitku umjetničke glazbe Zapada, pa se time Križanićevo bavljenje glazbom nužno stavlja u znatno širi i dublji kulturološki kontekst.

PRILOZI

PRILOG I. (fol. 2 / p. 3) — Naslovna stranica:

SANCTISS: DOMINO N: PAPAЕ
ALEXANDRO VII.
HAS TABULAS NOVAS
EXHIBENTES MVSICAM.
late Augmentatam,
clare Explicatam, valde Facilitatam,
DEDICAVIT
Georgius Crisanius.
Romae. 1657.
Requirentes modos musicos, & narrantes carmina scriptuarum.
Ecclesiastici 44.5.

²⁴ To je aktualni projekt (2013-2016) koji financira Europska zaklada za znanost, Odjel HERA (Humanities in European Research Area), a u okvirima kojega je u Hrvatskoj, u Odsjeku za povijest hrvatske glazbe HAZU kao nositelju čitavoga projekta, uz ostalo, predviđeno istraživanje Križanića i njegova opusa kao eminentne migracijske pojave u glazbenoj kulturi Europe 17. stoljeća.

PRILOG II. (f. 3 / p. 5) — Posveta:

Beatissime Pater.

Antehac Sancti Vrāe obtuli seria. Liceat iam proficiscenti mihi devote adferre munuscula hilariora. Vultu illa sereno fuere suscepta. Contingat et his assumi nutu propitio. Fucundiora sunt hac fateor, et a severis illis studijs discreta; non tamen usquequaque remissa. Quippe ad divinas laudes pangendas directa; et Gregorij olim et Augustini, culta ingenijs. Quod in his utilius censeriqueat, est dissertatio de cantus ecclesiastici facilitandi ratione. Relique novitate et curiositate certant. Tam porro hac, quam severiora illa nostra conamina, pariter nuncia sunt animi, Sanctem Vrām Nestorem in aevum sospitem valere optantis.

PRILOG III. (f. 4-23/ p. 7-46) — Tekst (nazivi rubrika):**Diagramma**

1. Chronometria
2. Lectio Signaturarum
3. Coincidentia & Distantia
4. Systema
5. Ideometria
6. Intervalla
7. Problema ...
8. Problema ...
9. Melopoeia
10. Problema ...
11. Problema ...
12. Problema. Theorema. Aliud
13. Theorema. Problema
14. Theorema Phonostasium
15. Problema ...
16. Problema ...
17. Problema ...
18. Problema ...
19. Problema ...
20. Problema ...
21. Diagrammatis praemissi residuum. Et theorema
22. Problema ...
23. Problematis proximi Residuum
24. Problema ...
25. Diagrammatis praecedentis Residuum
26. Problema ...
27. Problematis praemissi Residuum
28. Delectus
29. Theorema

- 30. Theorema
- 31. Problema. Theorema
- 32. Problema. Theorema
- 33. Theorema. Problema
- 34. Problema ...
- 35. Problema ...
- 36. Problema ...
- 37. Problema ...
- 38. Problema ...
- 39. Problema ...
- 40. Elementa

PRILOG IV. (fol. 24-25 / str. 47-50) — Tekst dodatne rasprave:

[24r / 47]

DISCURSUS
De Cantu Ecclesiastico facilitando
Argumentum

Cantus Ecclesiasticus, impressus more consueto (in 4 lineis rubris, cum notis nigris) est difficilior Figurato: data paritate quantitas notarum. Si autem imprimeretur in 5 lineis nigris: cu notis itidem nigris, et figuralibus: tunc fieret facilior figurato: data semper paritate quantitas notarum.

Explicatio

1. De differentia cantus Ecclesiastici a Figurato

Primo distinguitur cantus Ecclesiasticus a Figurato: quia in eo tres tantum nota' usurpantur: Longa, Brevis, et Semibrevis, denigrata'.

2°: quia signatura' mutantur: transeundo ex una in aliam.

3°: quia canitur non ad mensuram designatam, sed ad arbitrium. Et pra'dicta' tres' nota' pene nihil, aut modicum distant in quantitate. Hinc cantus his dicitur Firmus: quia firmiter manetur in uniformi valore notarum. Et a Gra'cis dicitur Xirophonia, seu cantus siccus: eo quod careat rhythmum seu melodia; qua' non nisi ex varijs duratione sonis constat.

4°: quia omnes voces canunt unisono; nec adest harmonia diversarum vocum.

2. De difficultatibus
cantus Ecclesiastici

Cantus Firmus censetur esse facilior Figurato. At hoc non est universum verum. Quia figuratus alias est tardior, alias velocior. Hinc si firmus (qui semper est uniusmodi) comparabitur cum figurato, ex velocissimus notulis (hoc est ex multis semichromis)

constante: id plerumque erit verum. At si a figurato abfuerint, aut saltem non multa' adfuerint. 'semichroma': tunc firmus erit difficilior.

[24v / 48]

Primo: quia in figurato cantor, dum Pausat, dum trahit notas Longiores habet spatium cogitandi de tono, sequenti nota' debito; et perlegendi verba subscripta. At in firmo debet uniformi processu ingredi: et velociter saltare de nota in notam. Nam caret Pausis, caret Longioribus notis. Tres quippe illa' nota' firmales inter veloces computanda' sunt: quia a' qui pollent Chronis simplicibus, et punctatis; et non ada' quant semiminimas. Excipe tantum Lamentationes Jeremiae: m quibus solent (usu in ferente) instar figuralium longiorum, cum aliqua mora protrahi.

Secundo: quia in firmo fit mutatio clavium. Hinc cantor debet in momento mutare imaginationem, de omnibus gradibus; quod est difficile. Hinc etiam, qui inchoat, ignorat quam alte debeat intonare. Quia in progressu (ob mutationes) aut ascenditur, aut descenditur; quod in principio non patebat. Ideo fit, ut cantus interdum nimis in acutum, vel in nimis grave, indecenter perducatur.

Tertio: quia in figurato nunquam potest dubitari, ad quem gradum quaecunque nota pertineat. In firmo autem multa' occurrunt in hoc dubitationes. Pleni enim sunt libri ecclesiastici notis male collocatus; ut nesciatur, ad lineamne an ad spatium pertineant. Ob quid vir quidam in his peritus et studiosus dicebat: libros quosdam esse prorsus incantabiles.

Quarto: quia nota' figurales, vel non constant ex partibus homogeneis, scilicet quia non omnes sunt denigrata'; vel habent hastulas, et ansulas; vel habent a lateribus angulos: unde fit, ut nimis distincta pateat, ad quem gradum pertineant. At firmales, cum constant ex partibus homogeneis, utpote totae denigratae: et careant angulis lateralibus: carent consequenter illa idoneitate, ex qua velocius cognosceretur earum situs, et gradus debitus.

[25r / 49]

3. De modo tollendi pra'dictas difficultates

I.° Typography deberent lineas non diverso a notis colore exprimere. Quia cum (propter colorum diversitatem) debeant carta' bis prelis subijci; semel pro lineis rubris, secundo pro notis nigris: uix fieri potest, ut carta', in secunda subiectione, ita recte supponantur, quin nota' aliquantum extra suos gradus' cadant. At si unicus color adhibetur, unica fit impressio: et sic nulla notarum dimotio.

II.° Non 4 linea', ut nunc fit; sed quinque (ut fit in figurato) deberent adhiberi. Hoc fieri potest in non maiore spatio, quam in quo nunc 4 linea' ducuntur; unda et commodum proveiret: quia ubi minor linearum distantia, ibi facilius intonandi imaginatio. Pra'terea cessaret Mutatio clavium: ha'c enim non ob aliam causam fit, nisi ob defectum linearum. Qui defectus, additione linea quinta' (et interdum, sed rarissime, sexta ad modicum tractae) suppletur.

III.° Adhibenda essent notae figurales; verbi gratia, Minima, Semiminima, et Chroma. Quia, ut dictum est, sunt magis idonea' ad velociorem imaginationem situs: distinctius enim insistent gradibus.

Obijcietur I.° Nota' firmales, cum sint crassiores, et atramento repleta': magis a longinquo apparent, quam figurales. Ergo sunt praefereandae. Respondetur. Tentet quis paulatim a libro recedere; certum est, quod deventurus sit ad certam distantiam, ex qua

notas illas crassas et nigras numerare possit; lineas autem rubras discernere, et verba subscripta legere, non possit. Hoc facto, quaero: quid invet notarum crassitia, ubi linea' et verba non apparent. Atqui nota' figurales constant ex lineis a'que tam crassis, quam crassa' sunt linea' graduales cantus firmi: ideoque tam procul apparent nota', quam linea'; quod sufficit.

[25v / 50]

Obijcietur II.º Rubri coloris usus est antiquus; unde et Rubrica' appellantur. Ergo non est abrogandus. Respondetur. Antiqui utebantur rubro, quia carebant typographia; et scriptores non poterant facile formare tam diversos characteres, ut mox constaret distinctio inter Animadversiones, et inter Textum. At nunc typographia habet diversitatem characterum: ideoque absque incommodo omitti potest color ruber.

Primo, quia videmus (in Breviarijs et Missalibus) literas rubras sa'ge (?) extra sua loca positas. Secundo, quia scriptura rubra prius evanescit, et usu orius atteritur, et illegibilis redditur, quam adiacens ei scriptura nigra. Tertio, quia litera' rubra' nec tam distincte, nec tam in distans apparent, quam nigra'; pra'sertim in loco obscuriore. Nam contraria magis elucescunt. Maior autem contrarietas est literarum nigrarum, quam rubrarum, erga cartam albam.

Porro ad supradicta omnia optimum argumentum erit experientia. Observavimus nos cantores bonos cantus figurati, in cantu firmo insiguitur ha'sitare, et impingere: pra'sertim ubi incidunt in libros illos male impressos (ut plerique sunt) et in mutationes clavium. Observavimus etiam data opera, aliqua cantica (verbi gratia Gloria solemne, et O sacrum convivium) a bonis cantoribus, pluribus vicibus, fuisse cantata, et nunquam recte decantata. Scilicet ob mutationes clavium: quamvis fuerint in libro bene impresso. Descripsimus logo pra'dicte duo cantica, in 5 lineis, cum notis figuralibus (et consequenter absque mutatione clavium) proposuimus cantanda: et nemo errabat.

Laus Deo. Finis

Summary

TWO HITHERTO LOST WORKS BY JURAJ KRIŽANIĆ (*ASSERTA MUSICALIA* AND *TABULAE NOVAE, EXHIBENTES MUSICAM*) FOUND IN THE BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE IN PARIS

Two works by the Croatian 17th-century polymath, church writer, priest and traveller, Juraj Križanić (Georgius Crisanius; 1618-1683?), are kept in the Bibliothèque Nationale de France in Paris: the sixth known copy of his printed treatise *Asserta musicalia* (Rome, 1656) and the hitherto unknown first complete manuscript copy of the work *Tabulae nouae, exhibentes musicam* (Rome, 1657), whose second incomplete copy is kept in the Biblioteca nazionale centrale Vittorio Emanuele II in Rome. They were identified by the field and bibliographic research undertaken by the author in late 2012. These two works belonged to the Secretary of the Roman *Congregatio de propaganda fide* and former superior of Križanić, Mario Alberizzi (1611-1680), and were transferred to France during the Napoleonic Wars. The most important discovery is that the Parisian copy of the *Tabulae nouae* manuscript

must have been the very copy that was presented by Križanić to Pope Alexander VII. It consists of a very fine caligraphical writing of 25 folios in all, containing the title »Musica aucta, explicata, facilitata« with datation, two portraits of Guido d'Arezzo and Johannes Muranus, the dedication, the main text with drawings in four colours (40 so-called 'Diagramma'), and the small hitherto completely unknown treatise on church singing entitled »Discursus De Cantu Ecclesiastico facilitando Argumentum«. By this discovery, the number of Križanić's works has been reduced to seven in all: two prints, three manuscripts and two with uncertain attribution.